

Da se principi, predloženi oblici rada i nastavni materijal uopće uglavnom poklapaju s onim u metodi SGAV, vidimo i u priručnicima za nastavnike uz slikovnice i udžbenike rađene po novom školskom programu, iako to nije svagdje eksplicite rečeno.

I u serijama udžbenika u izdanju institucija koje se bave nastavom živih jezika možemo konstatirati da su u njima provedena osnovna načela metode SGAV. To je dokaz da je pionirski rad stvaralaca metode SGAV, u prvom redu filozofa te metode, prof. Guberine, urodio plodom. Po općem mišljenju i inozemnih stručnjaka, sve što je od 1957. god. dalje stvoreno na području suvremene nastave stranih jezika nosi na sebi pečat onoga što je stvoreno u suradnji istražilaca Zavoda za fonetiku filozofskog fakulteta u Zagrebu i Pedagoškog centra Saint-Cloud.

Louis Trimble

PRIMJENA ZNANSTVENO-STRUČNE KOMUNIKACIJE U NASTAVI ČITANJA

U ovom kratkom članku htio bih izložiti jedan pristup problemu bržeg čitanja i shvaćanja stranog teksta kad se neizvorni govornik suoči sa šti-vom znanstvenog ili stručnog engleskog. Nemam namjere tvrditi da je taj pristup, koji mi (tj. moj kolega Larry Selinker s Odsjeka za lingvistiku Sveučilišta države Washington u Seattleu i ja) nazivamo »komunikacijskim pristupom«, neka čarobna pilula koja će riješiti sve probleme čitanja. Međutim, rezultati tog pristupa koji je bio primijenjen u radu sa stranim studentima prirodnih i tehničkih znanosti na Sveučilištu države Washington u Seattleu ukazuju na to da u većini slučajeva pomaže u svladavanju čitanja.

Dopustite mi da odmah na početku definiram što mislim pod izrazom »komunikacija u znanstvenom i stručnom engleskom*«, te da zatim primjerom ukratko pokažem kako primjenjujemo analizu te komunikacije da bismo pomogli u čitanju znanstvenog i stručnog engleskog onim stranim studentima čiji se studij uglavnom sastoji od tekstova pisanih na engleskom.

Premda se na engleskom jeziku ta komunikacija naziva retorikom, ona je po svojoj koncepciji mnogo jednostavnija od retorike koju asociramo s književnošću; a osim toga ta je koncepcija i mnogo ograničenija. Znanstveno-stručnu komunikaciju definiramo kao »proces kojim se pisac služi pri pisanju znanstvenog engleskog da bi dao željeni tekst«. Proces se sastoji od čina organiziranja znanstvene i stručne informacije za specifične svrhe i specifičan tip čitatelja.

* Engleski izraz »rhetorics« prevođen je dosljedno izrazom »komunikacija«; engleska riječ »communication«, koja se pojavljuje u daljnjem tekstu, prevedena je kao »saopćavanje«.

U svrhu analiziranja i poučavanja osnovna jedinica u tom procesu je znanstveno-stručni pasus ili odlomak. Tu vrstu pasusa definiramo kao »jedinicu govora koja predstavlja izabranu količinu informacije o određenoj temi«. U idealnom slučaju, ta je informacija organizirana tako da su koncepcije koje se izlažu i odnosi uspostavljeni između tih koncepcija najfunkcionalniji za određeno izlaganje i za određeni tip čitaoca.

To je najjednostavniji tip engleskog odlomka u smislu njegove strukture. Sastoji se od izražene ili jasno implicirane generalizacije, koja se obično nalazi u prvoj rečenici ili početnim rečenicama tog odlomka. Takva se generalizacija razvija pomoću daljnjih informacija koje je potkrepljuju, a idu od nižeg stupnja generalizacije do specifičnih detalja.

Kako ćemo uskoro vidjeti, tradicionalna definicija »odlomka« ne slaže se baš potpuno s tom koncepcijom. Pasus se obično definira kao »niz rečenica koje čine potpunu cjelinu misli, a označene su na stranici razmakom ili uvučenim retkom«. Smatramo da ta definicija često izaziva pometanju — veću ili manju — budući da svaki niz rečenica odvojenih na stranici nekog teksta razmakom ili uvučenim retkom ne predstavlja kompletnu misao, napose ne u znanstvenom ili stručnom tekstu. Nerijetko tako označene jedinice u stvari ne predstavljaju niti čitavu količinu informacije o određenom predmetu u određene svrhe: naprotiv, ta je kompletna količina informacija često izložena u nizu od dvije ili više skupina rečenica označenih na stranici teksta razmacima ili uvučenim recima, tj. u dva ili više tzv. odlomka. Dakle, ako ponovno pogledamo tradicionalnu definiciju, ustanovit ćemo da ne odgovara zbog toga što je »niz rečenica koje tvore jednu misaonu cjelinu« pojam u području koncepcije, dok se drugi dio definicije, koja kaže da se »označava na stranici teksta razmakom ili uvučenim retkom« odnosi na fizički izgled odlomka pa je, prema tome, po koncepciji formalan. Stoga možemo govoriti o dva tipa odlomka: fizički odlomak — koji se odnosi na raspored rečenica na stranici, i konceptualni odlomak — koji uključuje pojam »generalizacije«, kao i pojam potpunosti date informacije, pri čemu pojam potpunosti pokriva i pojam odnosa komunikacije, tj. odnosa organizacije.

Konceptualni odlomak možemo, dakle, definirati kao grupu organizacijski (komunikacijski) povezanih koncepcija koje razvijaju datu generalizaciju na taj način da stvore koherentnu i potpunu jedinicu govora. Ona je taj konceptualni odlomak, koji je, tvrdimo, osnovna jedinica saopćavanja u znanstvenom i stručnom engleskom. Nadalje, po našem zapažanju ona često zauzima više od jednog fizičkog pasusa. Zašto je to važno u nastavi čitanja za strane studente prirodnih i tehničkih znanosti? Iskustvo nas uči da mnogi takvi čitaoci engleskog rado pretpostavljaju da kad se u tekstu pojavi novi fizički odlomak, to znači da se izlaže nova tema, nova jedinica saopćavanja. Drugim riječima, čitalac je zaveden u pogledu međusobnog odnosa pojedinih informacija, onih koje su izložene u fizičkim odlomcima redom; on pretpostavlja da svaka fizička jedinica predstavlja drugu informaciju, a ona, međutim, predstavlja samo dio veće cjeline. (Isto to možemo reći ako kažemo da, dok čitalac pretpostavlja da svaki fizički odlomak predstavlja odvojenu grupu, više takvih odlomaka zapravo mogu predstavljati podgrupe iste grupe.)

Dopustite mi da to pokažem na primjeru. Ako pogledate naš »uzorak«, vidjet ćete da se tekst sastoji od tri fizička odlomka. Također je sasvim

očito da sva tri odlomka pripadaju zajedničkoj generalizaciji, koja je u ovom slučaju definicija izražena u prvoj rečenici. Kako se često dešava u toj vrsti štiva, pisac je dao generalizaciju koja sadržava više od jedne točke (u ovom slučaju dvije točke). Da bi pokazao svoju organizaciju, radi jasnoće, a često i radi isticanja, on se odlučio da razradi svoju generalizaciju u tri dijela, a to znači u tri odlomka.

U prvom fizičkom odlomku autor iznosi generalizaciju i navodi joj dva dijela. U drugom fizičkom odlomku razrađuje jedan od tih dijelova, a u trećem razrađuje drugi. Sva tri odlomka, dakle, tvore jedan konceptualni odlomak jer *im je zajednička jedna značajnija generalizacija*. Naravno, ako se dogodi da autor razradi sve informacije koje je izabrao u jednom fizičkom pasusu, onda se fizički i konceptualni pasus poklapaju: odnos između fizičkog i konceptualnog pasusa je jedan prema jedan, a ne, kako je pokazano na uzorku, jedan prema više od jedan.

Jasno je da odlomci imaju i druge važne karakteristike komunikacije. One koje naglašavamo u nastavi čitanja jesu funkcije (ili sredstva) komunikacije pasusa i tehnike kojima se autori služe pri povezivanju ideja unutar i između odlomaka. (Pritom u ovom slučaju mislim na konceptualni odlomak.) Pod funkcijom ili sredstvom komunikacije razumijemo »ono čemu je pasus namijenjen«, tj. da li on definira, klasificira, daje fizički opis ili opisuje funkciju, izlaže li neku hipotezu, ili argumenat, donosi li zaključak, ili je kombinacija više stvari? Smatramo: ako čitalac želi shvatiti što više informacija iz pročitanog teksta — i u što kraćem vremenu, treba da zna koju funkciju ili koje funkcije pisac razrađuje u danom odlomku. Strani student će lako prepoznati funkciju kad odlomak jasno izriče svrhu — kao na uzorku, koji kaže odmah da su definicija i klasifikacija sredstva izabrana da iznesu informaciju — ali je teško kad su ta sredstva izložena indirektno; naime kad je funkcija sadržaja odlomka da dade informaciju o definiciji ili o klasifikaciji, a da to pisac ne kaže sasvim izričito. To također vrijedi i za ostala uobičajena sredstva komunikacije — npr. za opisivanje, koje je također ilustrirano na uzorku (upozoravamo da je autor ovdje upotrijebio i fizičko opisivanje, tj. fizičku prirodu predmeta i opis funkcije, tj. kako predmet radi da ispuni svoju funkciju ili svrhu).

Isto tako, čitalac mora naučiti prepoznavati poantu — ključne izraze ili u nekim slučajevima način kako je odlomak konstruiran — poante će mu ukazati na odnose između misli: ovdje imam na umu tehnike komunikacije, kao što su npr. konstatacija (ili impliciranje) uzroka i posljedice, usporedba i/ili kontrast, analogija, davanje specifičnih primjera nasuprot uopćenim primjerima itd. Ako čitaoca učimo kako da prepozna takve poante, on će naučiti brže shvaćati te odnose i smještati ih u strukturu cjeline, a osim toga dobit će informaciju koja ne postoji baš uvijek u riječima teksta. (Impliciranje uzročnosti može poslužiti kao dobar primjer tome.)

Ako se opet vratimo na uzorak, vidimo da on definira jedan opći artikl, *barometar*, a zatim ga svodi na njegova najčešća dva tipa posredstvom klasifikacije. Zatim pomoću posebnog odlomka za svaki tip pisac predstavlja generalizaciju nižeg nivoa, koja je opet definicija, te razvija tu koncepciju pomoću opisivanja fizičkog oblika i funkcije. U izlaganju opisa funkcije pisac je gotovo prisiljen da se posluži komunikacijskom tehnikom uzročnosti, iako ne upotrebljava riječi iz kojih bi se to jasno vidjelo: zato što, dakle, kao rezultat toga, itd.

Osim toga autor daje kontrast i usporedbu tih dvaju tipova barometra, a one su implicirane u komunikacijskoj organizaciji tih dvaju zasebnih fizičkih odlomaka, od kojih svaki govori o jednom tipu barometra.

Priznajemo da je naš primjer na elementarnom nivou u pogledu znanstvene informacije i u pogledu načina razrade informacije. Međutim, ustanovili smo da ista načela vrijede ako se primijene na stručni materijal na mnogo višem (to znači kompleksnijem) nivou. Iako je jednostavan, vjerujem da taj pasus ilustrira tipove informacija koje najčešće upotrebljavani elementi komunikacije mogu dati čitaocu, pa smatramo: ako stranog čitaoca poučavamo da prepozna te elemente i na kraju da ih prepozna bez svjesne analize, on će moći potpunije i brže razumjeti znanstvene i stručne tekstove i postići onaj stupanj gdje će »osjećati« jezik onako kako ga je autor zamislio. Sve veća sposobnost primanja informacija postaje sve istančanija što se više prepoznaju »ključni izrazi« koji čitaocu otkrivaju sredstva i tehnike komunikacije što ih pisac znanstvenog i stručnog teksta na engleskom jeziku upotrebljava.

U zaključku moram priznati da u početku rada, dok student uči svjesno analizirati, često čita polaganije nego što je čitao prije. Međutim, kako sve više »osjeća« znanstvenu komunikaciju (obično u zapanjujuće kratkom vremenu), tj. kako razvija nesvjesno prepoznavanje komunikacije, student će sve brže čitati i razumijevati sadržaj.

Uzorak

Donosimo uzorak konceptualnog odlomka koji se sastoji od tri fizička pasusa. On također ilustrira sredstva formalne definicije, klasifikacije, fizičkog opisa i opisa funkcije. Osim toga ilustrira upotrebu komunikacijske tehnike uzroka i posljedice, te usporedbe i kontrasta.

A barometer is a meteorological instrument used for the measurement of atmospheric pressure. Barometers may be classified into two general types, depending on the ways in which they record the pressure of the atmosphere. The mercury barometer is the larger and more accurate of the two types, while the aneroid barometer is more compact but less accurate.

The aneroid barometer is a portable meteorological instrument designed to record changes in atmospheric pressure. It consists of a thin hermetically-sealed metal box, exhausted of air so that the ends of the box tend to approach and recede from one another with changes in the pressure of the atmosphere. A train of levers within the box magnifies this movement and records it by an index arm moving over a scale that is graduated to give barometric pressure in feet and inches of mercury.

The mercury barometer is a meteorological instrument used for measuring the pressure of the atmosphere in terms of the height of a column of mercury which exerts an equal pressure. In its simplest form the mercury barometer consists of a vertical glass tube about 80 cm. long, closed at the top and open at the lower end. This lower end is immersed in mercury in a dish. The tube contains no air; rather it contains a vacuum.

Elementi komunikacije

1. Osnovna jedinica: odlomci, konceptualni i fizički.
2. Komunikacijska sredstva: definicija, direktna i indirektna; klasifikacija, direktna i indirektna; opis, fizički, opis funkcije i procesa; izlaganje hipoteze; objašnjavanje, tumačenje itd.
3. Komunikacijske tehnike: uzrok i posljedica, usporedba i kontrast, davanje primjera, analogija, vremenski slijed, prostorni slijed itd.

Davorka Celmić

RESURSNi CENTAR — ŠTO JE TO?

U dokumentima X kongresa SKJ jasno je definirana odgojno-obrazovna djelatnost koja treba da »pruža ono obrazovanje koje iziskuju suvremene i buduće potrebe čovjeka i udruženog rada, razvoj socijalističkih samoupravnih društvenih odnosa i kulturnog života, a u skladu s naučno-tehnološkim razvojem«.

Takav pristup odgoju i obrazovanju zahtijeva »stalno usavršavanje programa, aktualizaciju sadržaja i primjenu odgovarajuće obrazovne tehnologije, kao i osposobljavanje nastavnih kadrova, stručno-pedagoških, naučno-istraživačkih i razvojnih organizacija za brže i efikasnije ostvarivanje tih zadataka«.

Nova strategija obrazovanja, prema tome, traži da se učenici što više aktiviraju, da se pravilno odnose prema radu i da se kod njih razvija smisao za stvaralaštvo i stvaralački odnos prema radu. Suvremena nastava treba da omogući praktičnu primjenu znanja, potičući slobodno rasuđivanje i kreativno mišljenje, stvarajući tako osnovu za razvijanje kompletne, razumne i slobodne ličnosti.

Odgajanje slobodne socijalističke ličnosti moguće je samo onda ako razvijamo kritički duh i navikavamo učenika da uočava razlike u fenomenima strane i vlastite kulture, sagledavajući uzroke koji dovode do tih razlika, i da se kritički odnosi prema njima.

Takav pristup odgoju i obrazovanju traži od nastavnika u prvom redu da bude kompletna ličnost u punom smislu riječi, tj. čovjek visokih moralnih, političkih i stručnih kvaliteta. Suvremeni nastavnik treba da ovlada tehnikom podučavanja, da zna odrediti i postaviti ciljeve i zadatke, da maksimalno motivira učenika aktualiziranjem sadržaja, potičući ga buđenjem interesa na trajan rad.

U okvirima stranog jezika treba rad s učenicima postaviti tako da učenje postaje dio učenikova svijeta, maksimalno angažirajući njegova iskustva i aktualizirajući događaje, no u takvu pristupu ne možemo se ograničiti samo na rad s udžbenikom koji nam po prirodi svoje koncepcije daje statičke i jednostrane informacije.